

Akçay, S. ve Alpoğlu, İ.E. (2020). Sosyal Hizmet Uzmanlarının İşsizlik Deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(1), 47-69.

Araştırma

Makale Geliş Tarihi:02.07.2019
Makale Kabul Tarihi: 22.10.2019

SOSYAL HİZMET UZMANLARININ İŞSİZLİK DENEYİMLERİ

Unemployment Experiences Of Social Workers

Sinan AKÇAY*

İlke Ezgi ALPOĞLU**

*Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, sinan.akcay@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9485-5891

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, ilke.alpoglu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7100-4429

ÖZET

Bu araştırma sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik sürecine ilişkin algılarını ve deneyimlerini keşfetmek amacıyla nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılmış ve 15 sosyal hizmet uzmanıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler MAXQDA programı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik algıları, işsizliğin sosyal hizmet uzmanlarının yaşamlarındaki yansımaları, sosyal hizmet uzmanlarının işsizlikle baş etme biçimleri ve sosyal hizmet uzmanlarının kariyer planları olmak üzere dört temaya ulaşılmıştır. Sosyal hizmet uzmanları profesyonel yardım sunan bir mesleğin temsilcileri olarak dezavantajlı konumda olmayı bir hayal kırıklığı olarak görmekte ve işsizliğin yaşamlarındaki olumsuz yansımalarına vurgu yapmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları işsizlikle baş etme noktasında sosyal hizmet bilgi ve becerilerinden faydalanmakta ve çeşitli kariyer planlamaları yapmaktadırlar.

Anahtar Sözcükler: Sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanı, işsizlik, işsizlik deneyimleri, nitel araştırma

ABSTRACT

This research was conducted by using qualitative research methods and techniques in order to explore the perceptions and experiences of social workers about the unemployment process. Participants were reached by snowball sampling technique and in-depth interviews were conducted with 15 social workers. The data obtained from the interviews were analyzed with MAXQDA program. As a result of the analysis, four themes have been reached namely unemployment perceptions of social workers, reflections of unemployment on social workers' lives, ways of coping with unemployment and social workers' career plans.

As representatives of a profession offering professional assistance, social workers see being in a disadvantaged position as a disappointment and emphasize the negative effects of unemployment on their lives. Social workers use their knowledge and skills to cope with unemployment and make various career plans.

Keywords: Social work, social worker, unemployment, unemployment experiences, qualitative research.

GİRİŞ

Sosyal hizmet birbirinden farklı alanlarda ve pek çok farklı bireyle gerçekleştirilen (Yolcuoğlu, 2012a:109), yalnızca bireylerin değil grup, aile, örgüt ve toplulukların sosyal işlev ve kapasitelerini artırmayı amaçlayan profesyonel yardım etkinliğidir (Zastrow, 2014:34). Sosyal hizmet uzmanları sosyal hizmet mesleğinin sahip olduğu insancıl, demokratik idealler ve insan haklarına dayalı yapısı ile kendilerini insanların sosyal refahına adanmış kişiler olup (Yolcuoğlu, 2012a:115) bireylerin problem çözme ve problemlerle baş etme kapasitelerini artırmaya, insanların gerekli kaynakları edinmesine, bireyleri çevreleri ile ilişkilerini kolaylaştırmasına, sosyal politikaların geliştirilmesine yardım ederler.

Sosyal refah program ve hizmetlerinin temel sorun alanlarından birisi olan işsizlik sorunu yaşayan bireylere mesleki eğitim ve istihdam fırsatları sağlamanın önemi göz önüne alındığında (Zastrow, 2014:39), işsizlikle ilgili çalışmalarda ve sosyal politikalarda sosyal hizmet mesleğinin etkin rol alması beklenmektedir.

Çalışmak bir zorunluluk ya da bir özgürlük olmamakla birlikte bir haktır. İşsizlik ise bu hakkın kullanılamaması doğrultusunda doğan sorunlardan biridir (Koray, 2000:160). İşsizlik pek çok sebebi olan karmaşık bir olgudur (Biçerli, 2004:3) ve temelde ekonomik süreçlere bağlı olarak ortaya çıksa da toplumsal ve bireysel pek çok neden de bu duruma etki etmektedir (Karataş, 1994:17). Hem gelişmekte olan ülkeler hem de gelişmiş ülkelerin bir sorunu olan işsizlik ekonomiye, bireye ve ailesine çeşitli maliyetler yüklemekte ve üretken insanların tüketici konumuna düşmesine sebep olması ile toplumu da etkilemektedir (Karataş, 1994: 37; Germir, 2012: 13). Uzun süreli işsizliğin mesleki becerileri aşındırmak, bireyin statüsünü ve kendine verdiği değeri kaybetmesine sebep olmak gibi çeşitli sosyal maliyetleri ve verimlilik kaybı gibi çeşitli ekonomik maliyetleri bulunduğu bilinmektedir (Biçerli, 2004:6; Germir, 2012:13).

Çalışmak genç birey için geleceğe yönelik planlar yapma ve bu planları uygulama, kişiliğini geliştirme, statü edinme ve kendini gerçekleştirme gibi pek çok anlam ifade

etmektedir. Çalışmanın genç için bu kadar önemli olduğu noktada işsizlik durumunun oluşması ise ekonomik (işsizlerin üretilen değere ortak olması, aile ve çevresinin gelirlerini paylaşması vb.) ve toplumsal (bireyin toplumu suçlaması ve topluma yabancılaşması, sorumluluk motivasyonunu kaybetmesi vb.) sorunlara yol açmaktadır. Bireyin işsizlik durumu stres kaynağıdır ve hem işsiz olan gence hem de ailesine olumsuz olarak yansımaktadır. İşsizlik durumu ile karşı karşıya kalan gencin ruh sağlığı ile ilgili problemler ve davranışlarında sapmalar meydana gelebilmektedir. Buna ek olarak uzun süre işsiz kalan gencin enformal sektörlerde uygunsuz ortamlarda çalışmasına ve istismar ve sömürüye açık bir iş yaşamı içine sürüklenmesine sebep olmaktadır (Karataş, 1994:43-55). Konu ile ilgili olarak yapılan çeşitli araştırmalar; işsizliğin sonuçlarını ve birey üzerinde oluşturduğu olumsuz durumları ortaya koymaktadır (Karataş, 1994; Mütevellioğlu ve diğ., 2010; Toker Gökçe, 2014; Şaşmaz Ataçocuğu ve Zelyurt, 2017; Özer ve Topal, 2017; Demir ve Taşkiran, 2018).

İşsizlikle mücadele etmek ve olumsuz sosyoekonomik durumun iyileştirilmesini sağlamak noktasında devletin önemli bir rolü bulunmaktadır ve bu rolü sosyal politikalar ile yerine getirmektedir (Yolcuoğlu, 2012b:148). Bu noktada sosyal hizmet uzmanına düşen görev uygun istihdam politikaları oluşturulması için savunuculuk yapmak (Liang ve diğ., 2017:572) ve işsizlik deneyimi yaşayan bireylere süreç içerisinde danışmanlık yapmaktır. Sosyal hizmet uzmanı işsizliğin yalnızca bireysel bir sorun olmadığı gerçeğinden hareketle işsizliği çok boyutlu olarak ele almakta, çevresi içerisinde birey anlayışı ile ekolojik yaklaşımı kullanarak bireyin sosyal çevresini de kapsayan bir müdahalede bulunmaktadır (Liang ve diğ., 2017:568).

İşsizlikle mücadelede önemli rol ve sorumlulukları olan sosyal hizmet bölümü mezunlarının işsizlik oranları da son dönemde hızla artmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2018 yılına ait mezun olunan alana göre işgücü istatistiklerine bakıldığında da işsizlik oranının %24,3 ile en yüksek sosyal hizmetler (social services) alanında olduğu görülmektedir. Özellikle sosyal hizmet bölümü mezunlarının sayısının gün geçtikçe artması bu sorunun oluşmasında önemli bir etken olarak ön plana çıkmaktadır. Türkiye'de uzun yıllar sosyal hizmet eğitimi tek bir üniversite tarafından verilmiş olup 2002 yılında ikinci bir üniversitede sosyal hizmet eğitimine başlanmış ve süreç içerisinde sosyal hizmet bölümü sayısı giderek artış göstermiştir. Ülkemizdeki sosyal hizmet bölümü sayısının, pasif durumda olan üniversitelerdeki eğitim öğretimin başlamasıyla 83'e ulaşacağı bilinmektedir (Yiğit,

2017:157). Buna ek olarak açık öğretim fakültesi de sosyal hizmet eğitimi vermeye devam etmektedir. Sosyal hizmet bölümü 2006 yılında 295 kişilik bir kontenjana sahipken 2016 yılında 6169 kişilik kontenjana sahip olduğu görülmektedir (Çay, 2017a). Ancak mezun sayısı artışına aynı oranda kadro açılmamakta ve iş olanakları yetersiz kalmaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın atamalarına bakıldığı zaman 2005 yılında ilk atamada 159 kişilik kadro açıldığı ve en düşük atama puanının 62,7 olduğu, ilerleyen yıllarda açılan kadrolarda ise boş kontenjan kaldığı ancak 2017 yılına gelindiğinde 40 kişilik kontenjan açıldığı ve en düşük atama puanının 85,778 olduğu görülmektedir (Çay, 2017b). Bunlara ek olarak sosyal çalışma görevlisi adı altında çeşitli meslek gruplarının bu alanda çalışmasının da sosyal hizmet uzmanlarının işsizlikle karşı karşıya gelme süreçlerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Sosyal hizmet öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin bölümü tercih ederken %91.7'sinin istihdam olanakları hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade ettikleri ve bölümü tercih etmelerinde iş olanaklarının fazla olduğunu düşünmelerinin etkili bir faktör olduğu görülmüştür (Işıksan ve diğ., 2016:15). Ancak bu durum zaman içinde değişmiş ve sosyal hizmet öğrencilerinin işsizlikle ilgili kaygıları artmıştır. Nitekim Altun ve Sevim (2017:63)'in sosyal hizmet öğrencileri ile yaptığı araştırmada mesleki gelecek kaygılarının yüksek olduğu, istihdam olanaklarının yeterli görülmediği bilgisi edinilmiştir. Diğer bir yandan sosyal hizmet mesleği açısından yeni bir sorun olan işsizliğin sosyal hizmet uzmanları tarafından nasıl deneyimlendiği bilinmemektedir. Yapılan literatür taraması göz önüne alındığında sorun çözme odaklı bir mesleğin mensubu olan sosyal hizmet uzmanlarının işsizlikle nasıl mücadele ettiği, bu süreçte neler yaşadığı ve ne tür deneyimlere sahip olduğu noktasında literatürde bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın amacı da sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik sürecini nasıl algıladıklarını ve ne tür deneyimler yaşadıklarını anlamaktır. Bu doğrultuda araştırmanın sonraki bölümlerinde çalışma grubunun özellikleri, veri oluşturma süreci ve analiz alt başlıklarını içeren yöntem bölümü ile bulgular ve tartışma bölümlerine yer verilecektir.

YÖNTEM

Bu araştırma sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik sürecindeki deneyimlerini ve işsizlik olgusuyla ilgili düşüncelerini keşfetmeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma yöntem ve tekniklerine başvurulmasının nedeni sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik sürecindeki deneyimleri ve işsizlik olgusuyla ilgili düşüncelerinin

sayılabilen bir nitelik olmaması, söz konusu deneyimlere ait izlerin var olması ve bu izlerin izinin sürülmesi amacıyla belirlenmiş sorulardan ziyade özgür ifadelerle yer verilmek istenmesidir (Karakuş ve diğ., 2013:129). Bu çalışmada insan deneyimlerini ve bireylerin çeşitli olgulara yaklaşımını, algılarını ve yüklediği anlamları ortaya çıkarmayı amaçlayan ve deneyimin temel yapısını betimlemeye yönelik olan (Merriam, 2013:25; Yıldırım ve Şimşek, 2016:41) fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Araştırma gerçekleştirilirken demografik sorularla başlayıp işsizlik algıları, işsizliğin nasıl deneyimlendiği ve kariyer planları konularını içeren açık uçlu sorulardan oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma sosyal hizmet bölümü mezunlarıyla gerçekleştirilmiş olup çalışmaya katılacak sosyal hizmet uzmanlarının en az bir yıldır işsiz olmaları veya şuan çalışıyor olsalar bile en az bir yıllık işsizlik sürecini deneyimlemiş olmaları araştırmaya dahil olma kriteri olarak belirlenmiştir.

Araştırma Ankara ve Konya İlinde gerçekleştirilmiştir. Sosyal hizmet bölümüne sahip olan üniversite sayılarına bakıldığında ilk üç ilin İstanbul(16), Ankara(5) ve Konya(4) illeri olduğu görülmektedir. Bu iller arasında aynı bölgede yer almasından dolayı Ankara ve Konya illeri araştırma yapılmak maksadıyla seçilmiştir. Veri doygunluğu sağlanana kadar Ankara ilinde 7 katılımcı ve Konya ilinde 8 katılımcı ile görüşme yapılmış olup toplamda 15 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların cinsiyet dağılımına bakıldığında 13 katılımcının cinsiyeti kadın iken yalnızca 2 katılımcının cinsiyeti erkektir. Cinsiyet bağlamında bu farklılığın nedeni ise üniversitelerden mezun olan erkek sosyal hizmet mezunu sayısının kadın sosyal hizmet mezunu sayısından çok düşük olmasıdır. Bir başka neden ise erkek sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle çalışmak zorunda hissetmeleridir. Erkek sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet alanında iş bulamamaları durumunda başka alanlarda çalışabilmektedir. Söz konusu iki durumun araştırmacıların daha az sayıda işsiz erkek sosyal hizmet uzmanlarına erişmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların yaşları 23-25 arası olup işsiz kalma süreleri bir yıl ile iki buçuk yıl arasında değişmektedir. Katılımcılardan yalnızca birinin medeni durumu evlidir ve

katılımcıların büyük bir çoğunluğunun işsizlik durumu devam ederken herhangi bir gelir getirici faaliyetleri bulunmamaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Tanıtıcı Bilgiler

	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Yaşadığı Şehir	İşsizlik Süresi	Gelir Durumu
Zeynep	Kadın	24	Bekar	Konya	2.5 Yıl	Kismen
Hanife	Kadın	25	Bekar	Ankara	13 Ay	Var
Emine	Kadın	24	Bekar	Ankara	1.5 Yıl	Yok
Elif	Kadın	23	Bekar	Ankara	1.5 Yıl	Yok
Ali	Erkek	25	Bekar	Ankara	1.5 Yıl	Kismen
Meryem	Kadın	23	Bekar	Konya	1.5 Yıl	Yok
Zehra	Kadın	24	Evli	Konya	1.5 Yıl	Var
Şerife	Kadın	24	Bekar	Konya	1.5 Yıl	Var
Sultan	Kadın	24	Bekar	Konya	1.5 Yıl	Yok
Mustafa	Erkek	24	Bekar	Konya	1.5 Yıl	Kismen
Zeliha	Kadın	25	Bekar	Ankara	1.5 Yıl	Yok
Gülsüm	Kadın	24	Bekar	Ankara	1.5 Yıl	Yok
Kübra	Kadın	24	Bekar	Ankara	1.5 Yıl	Yok
Fatma	Kadın	24	Bekar	Konya	1.5 Yıl	Yok
Esra	Kadın	23	Bekar	Konya	1.5 Yıl	Yok

Veri Oluşturma Süreci

Araştırmaya başlamadan önce Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu' nun 12.12.2018 toplantı tarihli ve 2018/179 no'lu kararı ile araştırmacının etik açıdan uygunluğuna dair onay alınmıştır. Görüşme öncesinde araştırmacı tarafından aydınlatılmış onam formu hazırlanmış olup katılımcılara onam formları verilmiş ve imzalatılmış, buna ek olarak araştırmacı tarafından sözel olarak da gizlilik ve gönüllülük konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Derinlemesine görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat hissettikleri ve gizlilik hususunda bir probleme neden olmayacak mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde ses kaydı için izin alınmış ve bütün görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmelerin süresi 30 dakika ile 1,5 saat arasında değişmekte olup

ortalama 43 dakikadır. Gizlilik sağlanması amacı ile katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamış ve anonimlik olması açısından Türkiye’de en çok kullanılan isimler arasından seçilen takma isimler kullanılmıştır.

Analiz

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde verilerin özgün biçimlerine sadık kalınmakta ve katılımcılardan doğrudan alıntı yapılarak veriler sunulmaktadır (Kümbetoğlu, 2012:154). Derinlemesine görüşmelerle elde edilen ses kayıtları metin formuna dönüştürülmüş ve nitel veri analiz programı olan MAXQDA18’e aktarılarak analiz edilmiştir. Analiz yapılırken veriler defalarca okunmuş olup ifadelerin özü anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan analiz sonucunda sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik algıları, işsizliğin sosyal hizmet uzmanlarının yaşamlarındaki yansımaları, sosyal hizmet uzmanlarının işsizlikle baş etme biçimleri ve sosyal hizmet uzmanlarının kariyer planları olmak üzere dört temaya ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular yorumlanırken anlamı güçlendirmek adına katılımcıların ifadelerinden bire bir alıntılar kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Sosyal Hizmet Uzmanlarının İşsizlik Algıları

Katılımcıların işsizlik sürecinde en yoğun olarak düşündükleri konu belirsizliktir. İş sahibi olup olmayacakları, içinde buldukları sürecin ne zaman ve nasıl sona ereceği, nasıl bir işte çalışacakları, hayatlarının nasıl devam edeceği şeklinde pek çok belirsizliği iç içe hissetmektedirler:

“Yüksek bir yerdesin oradan bırakmışsın kendini düşünüyorsun ama başına ne gelecek bilmiyorsun. Öyle bir şey işsizlik” (Emine)

“Tam bir dipsiz kuyu, ne zaman içinden çıkarsın ne zaman istediğin gibi işe girebilirsin, ne zaman sosyal hizmeti yapabilirsin belli değil hiçbir şey” (Zeynep)

İşsizlik deneyimi bazı katılımcılar tarafından yetersizlik ve işe yaramama hissini doğuran bir süreç olarak ele alınmaktadır. Kiraz ve Kurul (2018:285)’in araştırmasında da işsizlik süreciyle birlikte üretime katılmamanın bireyleri yetersiz hissettirdiği belirtilmiştir. Benzer olarak Erbay ve Öztürk (2018:136)’ün üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerinin değerlendirildiği çalışmada katılımcı

kadınların %77'sinin işsizlik sürecinde kendilerini işe yaramaz hissettikleri bilgisine ulaşılmıştır:

“Sürekli işlere başvurup onay almadığım mülakatlardan döndüğüm durumlarda yetersiz hissettiğim kendimi sorguladığım zor bir dönem“ (Zehra)

Sosyal hizmet, işsizlerin de dahil olduğu birçok dezavantajlı grubun iyilik halini artırma amacı olan bir yardım mesleğidir. Sosyal hizmetin bu özelliği sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik deneyimini diğer mesleklerin işsizlik deneyiminden farklılaştırmaktadır. İşsizlerin karşılaştıkları yaşam zorluklarının üstesinden gelme konusunda profesyonel destek sunma amacına sahip bir mesleğin mensubu olarak işsizliği deneyimlemek, sosyal hizmet uzmanlarını derinden etkilemektedir:

“Geçenlerde sosyal medyada şeyi gördüm sosyal hizmet okuyosun büyüyünce ilerde ne olacaksın diyo dezavantajlı grup diye cevap geliyordu. Aynı o konumdayız şuan” (Zeynep)

“Yardımcı kesim olmak varken yardım edilecek duruma düşmek aslında insanı çok fazla yıpratın bir şey... Mesela sürekli ümit veren güçlendirme yaklaşımıyla müracaatçısını güçlendirmeye çalışan bu kesimin git gide ümitsizliğe düşmesi çok acı ve bunlardan biri de gerçekten benim” (Meryem)

“İnsanlara yardım etmek için uğraşyoruz ama yardım edilecek durumda olan biziz aslında bu üzücü olan. Mesela insanların sözcüsü olacaksın bu rollerden biri ama kendi hayatına dair sözcü olamıyorsun, anlatıyorsun seni anlamıyorlar” (Zehra)

Sosyal hizmet uzmanları işsizliği profesyonel yardım sağlayan özne olmakla profesyonel yardıma ihtiyaç duyan özne olmak arasında yaşanan çelişkili bir deneyim olarak algılamaktadır. Bununla birlikte çalışma yaşamından uzak olmak sosyal hizmet uzmanlarının uygulama deneyimi ve güncel bilgi birikimine yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu durum sosyal hizmetin dinamik bir meslek olmasıyla ilgilidir:

“Mesela bir mühendislik alanında sayısal verilerle veya bir mekanizma ile ilgilenmek ile bunu sosyal hizmete aynı şekilde uyarlayamayız. Çünkü sosyal hizmette değişkenlik gösteren alanın çalışmalarıdır uygulamalarıdır. Bu konuda her geçen gün ülkemizde farklı yönetmelikler çıkabiliyor. Her geçen gün farklı bakanlıklara bağlanabiliyoruz. Bu noktada bizim için süreçleri takip etmek çok çok daha önemli diye düşünüyorum. İşsiz kaldığımız süre

boyunca sosyal hizmet uzmanlarının alandan uzaklaşması ve mesleğine yeterliliğini yitirmesi çok daha kısa sürede olabileceğini düşünüyorum” (Elif)

Uzun yıllar işsizliğin söz konusu olmadığı bir meslek olma niteliği taşıyan sosyal hizmetin son yıllarda işsizlik sorunuyla yüzleşmesi sosyal hizmet uzmanları tarafından büyük bir hayal kırıklığı olarak algılanmaktadır:

“Biz hep otuzla kırkla atanıyorsun şeklinde geçirdik üniversiteyi ve sonra biranda işsiz kalıyorsun ama bir işletme mezunu adam kendini baştan işsizliğe şey yapıyor. Zenginse kendi şirketinin başına geçiyor, zengin değilse işsiz kalıyor. O kendini zaten üniversitenin başında şartlamış oluyor işsizliğe. Hani biz böyle bir hayal kırıklığına uğramış olabiliriz atanacağız diye beklerken” (Hanife)

“Biz bu bölüme girerken haziranda mezun olacaksın temmuzda atanacaksın havası vardı” (Meryem)

Sosyal hizmet uzmanları işsizliği deneyimlerken sosyal hizmet mesleğine özgü olan farklı durumları deneyimlemekle birlikte diğer meslek gruplarından işsiz olan bireyler ile benzer olarak belirsizlik, yetersizlik, işe yaramama gibi durumları da deneyimlemektedirler.

İşsizliğin Sosyal Hizmet Uzmanlarının Yaşamlarındaki Yansımaları

İşsizlik sosyal hizmet uzmanlarının yaşamını doğrudan etkileyen bir yaşam deneyimi olarak ön plana çıkmaktadır. İşsizliğin sosyal, ekonomik, ruhsal açıdan birçok etkisi ile karşılaşan sosyal hizmet uzmanları, işsizliği yaşamlarının her alanında bir engel ve hayatı erteleme nedeni olarak görmektedir:

“Ben hayatımı bir düzene sokmak istiyorum hani açıkçası herkes hayatını az buçuk işimi kurayım, ailemi kurayım, bu şekilde bir noktada olduğu için iş meslek para olmadığı sürece bu hayat devam etmiyor ve sürekli bir o işsizlik önünde hayatının her alanında bir engel oluyor” (Zeliha)

“Hayatı erteliyorum aslında. Mesela evlilik falan söz konusunu hani şey oluyor evlenmeyi düşünüyor musun diyorlar diyorum ki şuan masraf olamam şuan evlenemem. Annemde de şey var şimdi kredi borçlanmamız var onu ödüyoruz kredi borçlanmam bitmeden evlenme falan diye oturduk konuştuk, ben seni nasıl çıkarayım ortaya falan diyor, hep bunları düşünüyor insan.” (Kübra)

Kiraz ve Kurul (2018:281)'un Türkiye'de ataması yapılmayan öğretmenler ile ilgili çalışmasında benzer olarak öğretmenlerin işsizlik sürecinde beslenme, barınma gibi birincil ihtiyaçların aileleri tarafından karşılanırsa da ikincil ihtiyaçları için destek almaya çekindikleri ve buna bağlı olarak bu ihtiyaçlarını ve dolayısıyla hayatlarını erteledikleri bilgisine ulaşılmıştır.

İşsizlik araştırmaya dahil olan bütün katılımcılar tarafından zorlu bir süreç olarak tanımlanmakla beraber erkek sosyal hizmet uzmanları toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle işsizliği kadın sosyal hizmet uzmanlarından daha farklı deneyimlemektedir:

“Malum yani yaştan dolayı gerçi ben harçlık da almıyorum da almam gereken zamanlar oluyor yani çekindiğim zamanlar oluyor. Evimde böyle bir problem olduğundan değil ya da maddi sıkıntıdan dolayı da değil tamamen kişisel problem” (Ali)

“Akraba ziyaretlerinden bir yerden sonra nefret ediyorum. Özellikle aynı soruyu sormasınlar diye. Yine mi iş bulamadın, yine mi dikiş tutturamadın gibi sözler söylüyorlardı” (Mustafa)

Türkoğlu (2013) işsiz erkeklerle yaptığı araştırmada işsiz olmanın yaş ve sınıf farkı gözetmeksizin tüm erkekler için başarısızlık ve gözden düşme anlamına geldiğini, işsizlik durumunda “etraf ne der” ve “karı parası yeme” korkuları nedeniyle bir işte çalışmanın erkeklik normları açısından hayati bir pratik olduğu ve erkeğin toplumsal iktidarını sürdürmedeki sarsılmaz rolü ortaya konmuştur. Benzer şekilde Yüksel (2003:26)'ün işsizliğin psiko-sosyal sorunlarını incelediği araştırmasında erkek katılımcıların işsizlik sürecinde kadın katılımcılara göre ailelerinin olumsuz tutumlarına daha fazla maruz kaldığı ve bu durumun toplumsal cinsiyet ve roller ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. İş yaşamına dahil olamayan erkek sosyal hizmet uzmanları da Mustafa'nın anlatısında olduğu gibi işsizliğin başarısızlık ve gözden düşme anlamları ile karşılaşmaktadır:

“Annem diyor ki ben seni diyor arkadaşların içinde anlatamıyorum diyor. Bende dedim ki sen benden utanıyor musun? Yok öyle bir şey değil de iş bulsan söylerim bende bizimki şöyle bir yerde çalışıyor derim. Şu işi yapıyor şurada çalışıyor gibi bir durum olabilir dedi. Dedim ki tamam on üzerinden biriz yani” (Mustafa)

Toplumsal rollerin yanı sıra toplum içerisinde üniversite mezunu olmak kolay iş bulabilmek için bir araç olarak görülmektedir. Buna bağlı olarak da üniversite mezunu bireylerden eğitim süreçleri bittikten sonra iş yaşamına girmeleri beklenmekte ve bu durum gerçekleşmediği takdirde toplum tarafından baskıya maruz bırakılmaktadırlar. Keskin Demirel (2016:816)'in çalışmasında da bu durum göze çarparken Erbay ve Öztürk (2018:136)'in üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerinin değerlendirildiği bir çalışmada ise üniversite mezunu kadınların üniversiteli işsiz damgasına maruz kaldığı ve buna bağlı olarak sosyal çevreleri ile sorun yaşadıkları görülmektedir.

Sosyal çevreden alınan tepkinin en çok *“Yine mi iş bulamadın!”* şeklinde olduğu ifade edilmiştir. Bu ifadeyi kullanan kişiler tarafından; katılımcının iş aramadığının veya iş imkanı çok olmasına rağmen iş verenlerin beğenmemesine bağlı olarak işe kabul edilmediğinin düşünülmesi şeklinde dile getirilmektedir. Katılımcılar sosyal çevrelerinden işsizlik süreci nedeniyle aldıkları tepkilerden rahatsız olduklarını ve buna bağlı olarak işsizlik meselesinin konuşulabileceği ortamlardan uzak durmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir:

“Atanamadın mı? Bir yere başvurmadın mı? Ya millet şey sanıyor: Ben mesela başvuruyorum başvuruyorum almıyorlar sınava. Oysa öyle bir şey yok yani... O durumu yaşamayan, çoluğu çocuğu yaşamamışsa ya da kendileri yaşamamışsa kimse anlamıyor. Ben başarısızlığımdan dolayı işe girmemişim diye sanıyorlar ve ben bu durumdan da çok rahatsız oluyordum.”
(Fatma)

“Akraba ziyaretlerinden bir yerden sonra nefret ediyorum. Özellikle aynı soruyu sormasınlar diye. Yine mi iş bulamadın, yine mi dikiş tutturamadın gibi sözler söylüyorlardı” (Mustafa)

Sosyal hizmet uzmanlarının çalışma yaşamından uzak kaldığı sürenin uzaması, iş arama girişimlerinin başarısızlıklarla sonuçlanması hem katılımcıların hem de ailelerinin çaresiz ve karamsar hissetmesine neden olmaktadır. Üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerinin değerlendirildiği çalışmada katılımcı kadınların %67'sinin kendilerini bu süreçte çaresiz hissettikleri belirtilmiştir (Erbay ve Öztürk, 2018:136). Araştırma sonuçlarına göre bu süreçte ailenin çocuklarının çalışma yaşamına dahil olması yönündeki beklentisi ise kimi zaman bir baskı unsuruna dönüşmektedir:

“Ailem hunharca polis olmamı istiyorlar. Çünkü onlarda artık şöyle bir şey olmuştu hani olmayacak, bulamayacaksın. Zaten benim ailem özel sektörde olmamı istemiyorlar. Benim ailesel de biraz problemlerim var. Benim babaannem dedem yalnız kalacağıma düşünüyorlar o yüzden mesela babaannem dedem şey yapıyor, işte polis ol en azından paran olsun elinde, işte şey yaparsın bir de polis bulur evlenirsin” (Emine)

“Artık hani bütün aile fertleri iş arıyor senin için öyle bir süreçti, işlerin çoğu da alanla alakalı değil ama işte bir devlet memurluğu olur PTT alım yapıyormuş bir bak, ücretli öğretmenlik alımları başlamış bir baksana” (Şerife)

İş yaşamına dâhil olamamak katılımcılar tarafından bir başarısızlık olarak görülmekte ve bunun bir sonucu olarak bireyin kendilik algısı da zedelenmektedir:

“Ben genellikle eğitim hayatım boyunca sürekli başarılı olan bir insandım. Bu durumda beni görmek onları çok şok ediyor herhalde... Eskiden gelen bir bakış açıları var bana karşı, hep başarılı oldu iş konusunda da hemen başarılı olacak diye bekliyorlar herhalde ama maalesef şuanda öyle değilim, hala işsizim. Beklentileri benden yüksek... İşte onlara layık olamamak ya da onların gördüğü yerde kendimi görememek üzüyor beni çok fazla karamsarlığa itiyor” (Meryem)

Ekonomik sorunlar, belirsizlik süreci, kendilik algısının zarar görmesi, toplum baskısı gibi işsizlikten kaynaklanan sorunlar beraberinde sosyal izolasyonu da getirmektedir. Yapılan çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının iletişim ve etkileşimlerini sınırlandırarak yaşadıkları sorunlardan uzaklaşmaya çalıştıkları görülmüştür:

“Kendi içime kapandım, bireyselleşmeye başladım, ailemden çevremden kopmaya başladım, herkes için bir set kurdum kendim önüme” (Zeliha)

“Sosyal ortamlara girmekte çekingenlik gösterdiğimi fark ettim ve yeni insanların olduğu gruplardan kaçınmaya başladığımı fark ettim. Çünkü sürekli kendimi ifade etmeye çalışmaktan işte bakın bizim bölüm zaten böyle işte bakın ben bu yüzden iş bulamıyorum işsizim diye açıklama yapmak artık benim için çok can sıkıcı olmaya başladı” (Elif)

İşsizlikle beraber gündeme gelen bir başka sorun ise ruh sağlığı sorunlarıdır. İşsizliğin ruh sağlığı sorunlarında önemli bir risk faktörü olduğu bilinmektedir. Kiraz

ve Kurul (2018:285)'un araştırmasında da işsizlik sürecinin bireylerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediği belirtilirken Yüksel (2003:31)'ün çalışmasında ise işsizliğe bağlı olarak depresyon durumu içerisinde olanların oranının %86.3 olduğu görülmüştür. Yeni mezun olmuş yükseköğrenim mezunlarının işsizlik deneyimlerinin incelendiği bir araştırmada ise katılımcılar işsizlik sürecindeki hallerini “depresif” ve “kabus gibi” ifadeleriyle nitelendirilmiştir (Keskin Demirer, 2016:814). Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanları da işsizlik nedeniyle çeşitli ruhsal hastalık semptomları ile karşılaştıklarını vurgulamaktadır:

“Bireysel olarak bunalım, depresyon, derdoluk! O beklemenin verdiği ruh yorgunluğu tükenmişlik hani bıkmama durumu. şimdi mesela bu bunalım depresyon kısmını anlatsam diyecekler ki bu müracaatçı! Bir ara ciddi ciddi ben neden yaşıyorum hani bir işe yaramıyorum niye yaşıyoruma kadar gitti, o boyuta geldi sonra dedim ki ne yapıyorsun kendine gel” (Kübra)

“Ruhsal olarak şöyle problemler var bazen geceleri ağlayarak uyanıyorum uykumda” (Emine)

İşsizlik süreci yalnızca sosyal hizmet uzmanlarının değil işsizliği deneyimleyen diğer meslek gruplarındaki bireylerin de yaşamlarında çeşitli zorluklara ve sorunlara yol açmaktadır. Ancak işsizlik sürecinde sosyal hizmet uzmanlarını diğer meslek gruplarından farklı olarak etkileyen durum sosyal hizmeti gerçekleştirme arzusudur. Kendi işini yapabilmek burada vurgulanmakla birlikte asıl belirtilen nokta bireyin iyilik halini artırmaya yönelik müdahalelerde bulunan bir mesleğe sahip iken hedef kitleye uzak kalıp sosyal hizmeti gerekleştirememektir:

“İnsanlarında hayatlarına dokunamadığım için sanki iki adım geriye gidiyor gibiyim” (Sultan)

“Bir insana yardımcı olmuyorsun ben manevi bir doyum istiyordum bu doyumunu çok fazla hani maaşla alakalı olan bir durum çalışmak tabii ki de hayatımı devam ettirmem için çalışmam gerekiyor ama parasal bir durum olarak çalışmayı kastetmiyorum ben manevi doyum olarak çalışmayı kastediyorum” (Fatma)

“Okuldayken şöyle düşünüyordum elimizde bir çubuk var sihirli ve insanlara dokunacağız insanların hayatı değişecek... bizde çok fazla rol var, çok fazla rolü yüklüyorlar, çok fazla şeyi yapacağımıza inandırıyorlar, inanıyoruz ondan sonrasında hiçbir şey yapamadığımızı görüyoruz bu bence büyük bir

yıkım zaten. Tek çalışmadığımızı inanmıyoruz, bir sürü şey yapamadığımızı inanıyoruz” (Zehra)

İşsizlik sosyal hizmet uzmanlarının yaşamına olumsuz olarak yansımaktadır. Bu yansımalarından bazıları genel olarak işsizliğin bireyler üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır ve yapılan diğer araştırmalarda yer alan farklı meslek grupları ile benzerlik göstermektedir (Yüksel, 2003; Türkoğlu, 2013; Keskin Demirer, 2016; Erbay ve Öztürk, 2018; Kiraz ve Kurul, 2018). İşsizliğin etkilerinden bazıları ise sosyal hizmet uzmanının spesifik olarak yaşadığı olumsuz durumlardan meydana gelmektedir ve bu durum sosyal hizmet uzmanlarının diğer meslek gruplarından işsizliği farklı yönde deneyimlediklerini göstermektedir.

Sosyal Hizmet Uzmanlarının İşsizlikle Baş Etme Biçimleri

Aynı problemler ile karşı karşıya kalan, benzer süreçler yaşayan bireylerin varlığı işsizlik durumunun bireysel sebeplerden daha fazlası olduğunu düşündürmekte ve bireyde yalnız olmadığı hissi uyandırmaktadır. Yalnız olmadığını hisseden bireyler yaşadıkları zorluklar karşısında benzer süreçleri yaşayan kişilerle kendilerini kıyaslamakta ve genellemelerde bulunarak rahatlama sağlamaktadırlar:

“Derler ya hani bir acıyı sadece siz çekiyorsanız onun bir anlamı yok ama aynı acıyı sizden başka kişilerde paylaşıyorsa daha bir hoş oluyor. Hoş oluyor derken bundan haz almıyorum ama daha katlanabilir oluyor” (Mustafa)

“Daha kötülere bakıyorum bazen. Şey yapıyorum ne bileyim evli olup çocuğu olup iş bulamayanlara bakarak çok şükür ki evlenmedin nişan attım diyorum. Öyle rahatlamaya çalışıyorum” (Emine)

Dini değer ve öğretiler de bireylerin işsizlik sürecinde yaşadıkları problemler ile baş etmelerinde etkin bir rol oynamaktadır:

“Hayırlısı olsun diyorsun, benim için iyi olan çalışmamak belki diyorsun... Onun dışında dini olarak hani kendimi Allah'a anlatmak ya da dua etmek bu da beni rahatlatıyordu.” (Zehra)

İşsizlik durumu ile oluşan bir işe yaramama hissi bireyin gönüllü faaliyetlerde bulunması ile azalmaktadır. Bu durum bireye yararlı olduğunu hissettirmekle beraber sosyal hizmeti gönüllü olarak çeşitli kuruluşlarda gerçekleştirerek manevi doyum sağlamak, sosyal hizmet ile iç içe olmak baş etme noktasında önemli rol oynamaktadır:

“Gönüllü çalıştığım için şuanda kendimi toparlayabildim... Bir insan için faydalı olabilmek istiyorum kesinlikle insanlara faydam dokunsun istiyorum. Bu da beni hem motive ediyor hem de hani bu bölümün verdiği manevi doyumunu bir noktada da olsa sağlayabiliyorum bu sayede. Maddi olmasa da manevi olarak doyuyorum en azından” (Zehra)

İşsizlik maddi olarak da bireyi zorlayan bir süreçtir. Bu süreçte farklı işlerle, günlük kazançlar sağlayarak ekonomik gelir elde etmek hem bireyde bir işe yarama duygusunu beslemekte hem de ekonomik olarak katkı sağlamaktadır:

“Tabii bunda müzikle uğraşıyor olmamın büyük bir payı var çünkü yani az çok demeden en azından bir iş yapıp bir miktar para kazanabiliyorum. Bu baş etmemde önemli bir rol önemli bir faktör” (Ali)

Sosyal hizmet eğitiminde kazanılan bilgi ve becerileri işsizlik sürecinde kullanmak sosyal hizmet disiplini ile ilgili bir baş etme yöntemidir. Bu baş etme yönteminde güçlendirme yaklaşımı kullanan bireyin güçlü yönlerini ön plana çıkarması, müdahale planı oluşturması ve yaşanabilecek zorluklar hakkında temel bilgiye sahip olması öne çıkmaktadır. Aynı zamanda sosyal hizmet mesleğini gerçekleştirirken işsizlik sorunu yaşayan müracaatçı grupları ile çalışabileceğinin bilincinde olan bireyler bu süreçteki deneyimlerini kullanabileceğine vurgu yapmaktadır:

“Biz bu alanda çalıştığımız için işsizliği daha bilinçli yaşıyoruz işte içimizdeki ümidimizin sönmesine engel oluyoruz, mutsuzluğumu bile bilinçli yaşıyorum, evet şuan mutsuzsun ama bunlar geçecek gibi kendi kendimi güçlendiriyorum... Ben şuan işsizim bu dönemi çok iyi biliyorum. İleride çalıştığım alan işsizlik olursa işsiz bir bireyle görüşürken onu anlamada daha pratik olurum yani ben bu süreci iş hayatımda kullanırım ama bir bilgisayar mühendisi bunu kullanamaz yani ne bileyim bir bilgisayar tamiri işini yaparken nerede kullanabilir” (Sultan)

Bireyler yaşadıkları durumlar ile baş ederken pek çok yöntem kullanmaktadırlar ve bu yöntemler literatürde genel olarak duygu odaklı baş etme ve problem odaklı baş etme şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Duygu odaklı baş etmede problemi kabul etme ya da problemden kaçınma görülürken, problem odaklı baş etmede problemi ortadan kaldıracak ya da azaltacak davranışlara yönelim söz konusudur (Folkman ve Lazarus 1980; akt. Gençöz, 1998:11). Bu baş etme stillerine ek olarak yapılan çalışmada ise sosyal hizmet uzmanlarının eğitim süreçleri boyunca edindikleri bilgi

ve becerileri kullanarak işsizlik süreci ile baş ettikleri ve sosyal hizmet odaklı baş etme biçimi geliştirdikleri görülmüştür.

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Kariyer Planları

Kariyer planları çeşitlilik gösterse de temel de iki farklı yol izlenmektedir. Birinci yol olarak gelir getirici bir işte çalışmak yer alırken ikinci yol olarak akademik kariyerde ilerlemek yer almaktadır. Şaşmaz Ataçocuğu ve Zelyurt (2017)'un spor bilimleri fakültesinden mezun olanların işsizlik deneyimleri üzerine yaptığı çalışmasında iş bulma süreçlerinde benzer yol izledikleri görülmüştür. Keskin Demirer (2016:815)'in çalışmasında ise yükseköğrenimden yeni mezun olmuş kişilerin kariyer planları üç farklı grupta toplanmakta ve bu gruplar; kamu sektöründe çalışmak için sınavlara girmek, akademik kariyer için gerekli eğitime devam etmek ve gelir getirici herhangi bir işte çalışmak olarak şekillenmektedir.

Gelir getirici bir işte çalışmak için katılımcılar tarafından bazı basamaklar oluşturulmuş ve alternatifler üretilmiştir. Bu alternatiflerde ilk önce sosyal hizmet alanında bir kamu kurumunda çalışmak yer almaktadır. Daha sonraki alternatifler ise herhangi bir devlet memurluğu ya da sosyal hizmet alanında özel sektörde bir iş olarak yer almaktadır. Bu alternatiflerin önem ve tercih sırası ise kişisel farklılıklar göstermektedir.

Sosyal hizmet öğrencileri ile yapılan bir çalışmada %71'i kamu sektöründe çalışmayı hedeflemektedir (Işıkhan ve diğ., 2016:16). Bu çalışmada da benzer şekilde sosyal hizmet alanında devlete bağlı kurumlarda çalışma planı öne çıkmaktadır ve en çok öne çıkan ASDEP personeli olma düşüncesidir. Özel sektörde çalışmak ise yapılan kariyer planlamalarında daha geride yer almakta ve devlete bağlı kurumlarda iş sahibi olunamaması durumunda alternatif olarak görülmektedir:

“Hala tek umudum ASDEP onu bekliyorum ama olmazsa En mantıklısını huzurevi olarak görüyorum şuan. Onda da işte ben duygusal bir insan olduğum için ne kadar kaldırabilirim onu da bilmiyorum. Özel sektör benim için bir tercihten ziyade işsizlikten kurtulmak için bir zorunluluk” (Şerife)

“Tekrar KPSS yi de denerim yani. Çünkü en rahat olabileceğimiz yer kamu gibi gözüküyor. Biraz ona muhtaç gibiyiz” (Gülsüm)

“Hani merkezi atama için yeterli bir puanım yok onun farkındayım en azından ASDEP olsun oraya puanım yeter diye düşünüyorum” (Meryem)

“3-5 aylık kendime bir süreç belirledim eğer alımlar olmazsa ve bu gönüllü olarak çalıştığım yerde herhangi bir işe girme gibi bir fırsatım olmazsa artık mecburen özel kurumları deneyeceğim çünkü meslekten ayrılmak istemiyorum. Bu mesleği icra etmek istiyorum” (Zeliha)

Sosyal hizmet mesleğini yapmak isteyen sosyal hizmet uzmanlarından bazıları ise sosyal hizmete bazı yenilikler getirmeyi amaçlamaktadırlar. Ancak bunu yapabilmek için öncelikle gerekli bilgi ve becerilere sahip olmaları gerektiğini ve bu planlarını ilerleyen süreçlerde gerçekleştirilebileceklerini belirtmişlerdir:

“Farklı vakaları farklı şekilde çözümlmek ve Türkiye’de daha önce uygulanmamış farklı sosyal çalışma uygulamalarını uygulayabilmek hedeflerim arasında” (Elif)

“Müslüman ülkelerin çoğunda erkeklerin ben aşırı derecede ezildiğini ve yüklerinin çok fazla olduğunu düşünüyorum. En az bir kadın hareketi kadar da erkek hareketi lazım bence. Bu alanda da bir şeyler yazıp çizmeyi düşünüyorum ama dediğim gibi herhangi bir kurumda çalışmıyor olduğum için pek dikkate alınmıyorum. Bir yerlerde çalışıyor olduktan sonra bu işlere yoğunlaşacağım yapmak istediklerimi o zaman şekillendirmeye başlayacağım” (Ali)

Sosyal hizmet uzmanlarının çeşitli derneklerde, danışma merkezlerinde, kreşlerde ve pek çok kurum ve kuruluşlarda çalışabildiği ayrıca kuruluş müdürü olma ya da kendi kurumunu açma alternatiflerinin de olduğu bilinmektedir. Sosyal hizmet öğrencilerinin kariyer planlarına yönelik yapılan bir araştırmada da kreş, engelli bakım merkezi, aile danışmanlığı gibi kendi iş yerini açmayı planlayan öğrenciler bulunmaktadır (Işıkhan ve diğ., 2016:21). Benzer şekilde bu çalışma grubundaki katılımcılar arasında kendilerine ait bir kurum açmak isteyenler ve kariyer planlarını bu yönde ilerleterek buna yönelik çalışmalarda bulunanlar mevcuttur:

“Bahardan sonra yaza doğru kendi merkezimi açmak istiyorum aile danışmanlık merkezimi. Bu anlamda yer bakmak olsun, nasıl işleyeceği olsun, belirli belgeler belirli süreç var onlarla alakalı tamamlamalarımı yapıp kendi yerimi açmak istiyorum” (Zehra)

Sosyal hizmet uzmanlarının kariyer seçenekleri arasında sosyal hizmet mesleği dışında farklı sektörlere yönelerek devam etmek de söz konusu olabilmektedir. Farklı sektörlere yönelimlerde de ilk hedef olarak devlet memurluğu öne

çıkılmaktadır. Bazı katılımcılar ise planladıklarından daha farklı işler yapabilme fırsatı elde etmiş ve ekonomik olarak daha fazla getirisi olan işlere yönelmişlerdir:

“Çalışma hayatıma farklı bir branştan devam etmek istiyorum. O da şuan polislik. Ama belli de olmaz spordan geçtim ama mülakattan geçebilecek miyim bilmiyorum. Eğer olmazsa subaylığa, astsubaylığa da başvurduğum bilmiyorum onlardan onay bekliyorum” (Esra)

“Ben şuan mesela bir işim olacak Allaha bir mani gelmezse. Eğitimde bir sıkıntım çıkmazsa bir işim olacak. Komiser yardımcısı olacağım. Hani hem ekonomik anlamda rahat olacağım hem statü anlamında” (Fatma)

“Ben zaten daha önce burada bir kıyafet mağazasında çalışmışım hemen dedim oraya girerim iki senede mağaza yardımcılığı müdürlüğü falan yürürüm dedim öyle düşünüyordum... Puanım biraz beklediğimden çok iyi gelince yanına bir de dili katıp daha güzel kadrolarda tamamen paraya dönük düşünüyorum yani. Mesela havacılık sektörü, çok yakın bir sektör” (Mustafa)

İşsizlik durumuna çözüm getirmek isteyen katılımcılar çizdikleri yol haritalarında yer alan üst basamaklardaki alternatiflerinin gerçekleşmemesi durumunda son alternatif olarak özel sektörde farklı alanlarda çalışarak gelir elde etmeyi ve yaşamlarını bu şekilde sürdürmeyi düşünmektedirler:

“Hosteslik o da olmazsa organizasyon işleri doğum günü falan” (Kübra)

“Ticaret yapabilirim. Dönerci açmak çok mantıklı geliyor bana. Şuan oturduğumuz yerin yanında bir dönerci var zaten günlük geçen muhabbeti, dediğim gibi işte muhabbet etmeyi seviyorum böyle girdiğim çıktığım yerlerde de, günlük bin ekmek falan satıyorlarmış. Gerçekten ciddi güzel rakamlarda para kazanıyorlar. Uzak gelmiyor bu tarz şeyler artık” (Ali)

Sosyal hizmet akademisinde yer almak ve bilimsel çalışmalar yapmak da katılımcıların kariyer planları arasında yer almaktadır. Katılımcılar akademide yer almak üzere eğitimlerine devam ederlerken aynı zamanda alanda çalışarak bilgi ve becerilerini geliştirmek istemekte ve buna yönelik girişimlerde bulunmaktadırlar:

“Şuan doktora yapıyorum doktora eğitimime devam ediyorum. Bir an önce o eğitimimi başarı ile tamamlamak istiyorum ve bu süreçte akademik anlamda iş bulmak için çaba sarf edicem. İnşallah olursa akademik bir çalışmalar içine girmek istiyorum aynı zamanda böyle projeler oluyor. 6 aylık 7 aylık sahada

çalışabileceğimiz. O projelere katılıp sahada da deneyimlerime devam etmek istiyorum. Akademik artı saha deneyimleri istediğim bir kariyer ve gelecek planlamam var” (Zeynep)

Akademide yer almak için bazı şartlar bulunmakla birlikte İngilizce bilgisi ön plana çıkmakta ve buna yönelik sınavlardan geçerli puanlara sahip olmak gerekmektedir. Gerekli şartları yerine getirmek için eksiklikleri olduğunun bilincinde olan katılımcılar akademik kariyer hedefleri için gerekli olan planlamaları yapmaktadırlar:

“Ben akademisyen olmak istiyorum ama bunun için önce dil eğitimimi geliştirmem gerek, dil eğitimi ile beraber yüksek lisansına başlamam gerek, yüksek lisansa başladıktan sonra artık bir akademisyen olarak göreve başlamam gerek...” (Elif)

SONUÇ VE ÖNERİLER

İşsizlik birey, aile ve toplumu derinden etkileyen sosyal sorunlardan biridir. İşsizliğin sosyal, ekonomik ve psikolojik etkilerini ortadan kaldırma ya da minimum düzeye indirme noktasında sosyal hizmetin önemli rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Ancak son dönemlerde işsizlikle mücadele eden sosyal hizmet mesleğinde de işsizlik sorunu artış göstermektedir. İşsizlik de dahil olmak üzere toplumdaki sorunlarla mücadele eden bir yardım mesleğinin profesyonellerinin işsizliği nasıl deneyimlediği bilinmemektedir. Bu araştırma da sosyal hizmet uzmanlarının işsizlikle ilgili algılarını ve deneyimlerini keşfetmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma kapsamında işsizlik deneyimi yaşayan 15 sosyal hizmet uzmanı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Analiz sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik algıları, işsizliğin sosyal uzmanlarının yaşamlarındaki yansımaları, sosyal hizmet uzmanlarının işsizlikle baş etme biçimleri ve sosyal hizmet uzmanlarının kariyer planları olmak üzere dört temaya ulaşılmıştır.

Sosyal hizmet uzmanları işsizliği belirsizlik, yetersizlik ve bir hayal kırıklığı olarak algılamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının işsizliğe ilişkin bu algıları, işsizlik sorunu yaşayan diğer birçok meslek elemanları için de olasıdır. Ancak sosyal hizmet uzmanları diğer meslek elemanlarından farklı olarak işsizlik de dahil olmak üzere birçok sorunla mücadele eden bir yardım mesleğinin mensubudurlar. Dolayısıyla dezavantajlı konumda olan gruplara yardım edebilme yetki ve sorumluluğuna

sahipken işsizlikle yüzleşip dezavantajlı konumda olmak sosyal hizmet uzmanlarını derinden etkilemekte ve işsizliği daha farklı hissetmelerine sebep olmaktadır.

İşsizlik sosyal, ekonomik ve ruhsal açıdan pek çok soruna neden olmakta ve sosyal hizmet uzmanlarının hayatına olumsuz yansımaktadır. Bu durum yaşamın her alanında bir engel olarak ortaya çıkmakta ve zaman zaman hayatı erteleme nedeni olarak görülmektedir. İşsizlik sosyal hizmet uzmanlarının kendilik algısını zedelemekte, sosyal izolasyona sebep olmaktadır. Bununla birlikte depresyon, anksiyete gibi ruh sağlığı sorunları da ortaya çıkabilmektedir. Erkek sosyal hizmet uzmanları ise toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle işsizliği kadın sosyal hizmet uzmanlarından daha farklı olarak deneyimlemekte ve çalışma yaşamına dahil olma konusunda yoğun bir baskı hissetmektedir. Diğer bir yandan sosyal hizmet uzmanlarının yaşadığı en önemli sorunlardan biri de sosyal hizmet mesleğinin dinamik yapısı nedeniyle işsizliğin bilgi ve beceri birikimine yönelik bir tehdit olarak görülmesidir.

Sosyal hizmet uzmanları işsizliğe yönelik pek çok baş etme biçimi ortaya koymuşlardır. Gönüllü çalışmalar yapmak, sosyal hizmet dışında farklı alanlarda gelir getirici faaliyetlerde bulunmak söz konusu baş etme biçimlerinden bazılarıdır. Bunlara ek olarak sosyal hizmet uzmanları eğitimleri sürecinde edindikleri bilgi ve becerileri kullanarak sosyal hizmet odaklı baş etme biçimini ortaya koymuşlardır.

Sosyal hizmet uzmanlarının kariyer planlarına bakıldığında büyük bir çoğunluğunun kamu sektöründe kendi işini yapmayı planlamakla beraber bazıları ise kamu sektöründe farklı alanlarda çalışmayı, özel sektörde iş bulmayı veya akademik kariyer yapmayı planlamaktadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik sorunuyla karşılaşmalarının en temel nedenlerinden biri son dönemlerde hızla artan sosyal hizmet bölümlerinin sayısıdır. Gerekli alt yapı çalışmaları yapılmadan bölümlerin açılması ve kontenjanların sürekli artması hem mezun sayısının artarak işsizliğe zemin hazırlamasına hem de nitelikli sosyal hizmet eğitiminin verilememesine neden olmaktadır. Bu yüzden sosyal hizmet eğitimi verecek kurumlar için nitelikli eğitimin sağlanmasına yönelik gerekli asgari kriterlerin karşılanmaması durumunda yeni bölümlerin açılmaması ve bunu denetleyecek mekanizmaların oluşturulması hususunda çalışmalar yapılmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının büyük bir çoğunluğu kamu sektöründe çalışmayı tercih etmektedir. Ancak kamu sektöründe açılan sosyal çalışmacı kadrosunun giderek

azalması ve sosyal hizmet bölümü mezunlarının da artış göstermesi kamu sektörü dışında yeni alternatiflere olan ihtiyacı gündeme getirmektedir. Bu ihtiyaca yönelik özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarındaki istihdam olanakları sosyal hizmet bölümü mezunlarına yönelik önemli alternatifler olabilir. Bu yüzden sosyal hizmet eğitiminin öğrencilerin lisans eğitimleri boyunca kamu sektörü dışındaki kurumlarda da istihdam edilme olasılığına yönelik kendilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır.

Son olarak sosyal hizmet mesleğinde işsizlik sorunu çok uzun bir geçmişe dayanmayan güncel bir sorundur. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik deneyiminin farklı araştırma yöntem ve teknikleriyle keşfedilmesine ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Altun, F. ve Sevim, K. (2017). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Geleceğe Yönelik Mesleki ve Akademik Beklentileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 51-65.
- Biçerli, M. K. (2004). *İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Büyük, E. T., Rızalar, S., Seferoğlu, E. G., Oğuzhan, H. (2014). Çocuk ve Erişkin Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin Çocuk Sevme ve Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi. *The Journal of Pediatric Research*, 1(3), 130-137.
- Çay, M. (2017a). Sosyal Hizmet Bölümü Yazmalı Miyim. <https://idealsosyalhizmet.com/sosyal-hizmetler-yazmali-miyim/> Erişim Tarihi: 11.11.2018
- Çay, M. (2017b). KPSS Sosyal Çalışmacı Atamaları. <https://idealsosyalhizmet.com/kpss-sosyal-calismaci-atamaları/> Erişim Tarihi: 11.11.2018
- Demir, Ö. ve Taşkiran, G. (2018). İİBF Mezun Adaylarının İş Bulma Ümitlerini Etkileyen Faktörler Üzerine Nicel Bir Araştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 9(1), 42-57.
- Erbay, E. ve Öztürk, Ö. (2018). Üniversite Mezunu Kadınların İşsizlik Süreçlerinin Değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36(2), 125-148.
- Gençöz, T. (1998). Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Baş Etme Yolları. *Kriz Dergisi*, 6(2), 9-16.
- Germir, H. N. (2012). *Türkiye'de İstihdam Politikalarının Etkinliği*. Ankara: Adalet Yayınevi.

- Işıkhan, V., Erbay, E., Akçay, S., Ege, A. (2016). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Mezuniyet Sonrası Gelecek Planları: Ankara, Başkent ve Hacettepe Üniversitesi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 7-24.
- Karakuş, Ö., Kıriloğlu, M., Başer, D., Batı, B. (2013). Yetiştirme Yurdunda Kalmakta Olan Ergenlerin Anne-Baba Algıları: Nitel Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 123-143
- Karataş, K. (1994). *Genç İşsizliği Ekonomik Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara
- Keskin Demirer, D. (2016). Yükseköğretimin Emek Piyasası'nda Değersizleştirilmesi: Yeni Mezunların Deneyimleri Işığında Tartışmalar ve Çözüm Arayışları. *Çalışma ve Toplum*, 2(49), 809-825.
- Kiraz, Z. ve Kurul, N. (2018). Türkiye'de Öğretmen İşsizliği ve Ataması Yapılmayan Öğretmenler Hareketi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 270-302.
- Koray, M. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Liang, J., Ng, G. T., Tsui, M.-s., Yan, M. C., Lam, C. M. (2017). Youth unemployment: Implications For Social Work Practice. *Journal of Social Work*, 17(5), 560-578.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulamaları İçin Bir Rehber*. (S. Turan, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mütevellioğlu, N., Zambak, M., Mert, M. (2010). İşsizlik, Üniversiteli Gençlik ve Gelecek: Bir Alan Araştırmasının Bulguları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 207-229.
- Özer, U. ve Topal, M. H. (2017). Genç İşsizliği, Suç, Göç, İntihar ve Boşanma Düzeyleri İle İlişkili Midir? Türkiye'den Ampirik Bir Kanıt. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 50-63.
- Şaşmaz Ataçocuğu, M. ve Zelyurt, M. K. (2017). Spor Bilimleri Fakültesi Mezunlarının İşsizlik Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi* (1), 70-97.
- Toker Gökçe, A. (2014). Atanamama Nedeni İle Farklı Bir Mesleğe Yönelen İşsiz Aday Öğretmenler Üzerine Bir Çalışma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 191-208.
- TÜİK (2018). Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu, Temmuz 2017, Temmuz 2018 . <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27697> Erişim Tarihi: 14.12.2018

- TÜİK (2018). İşgücü İstatistikleri - En Son Mezun Olunan Okul Ve Mezun Olunan Alana Göre İşgücü Durumu. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30677> Erişim Tarihi:12.09.2019
- Türkoğlu, B. (2013). Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), 33-61.
- Yıldırım, A. ve Şimşek , H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, T. (2017). Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitim/ Öğretiminde Kalite Güvence Sistemi ve Akreditasyon Standartlarına İlişkin Bir Model Çerçeve Önerisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 151-168.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012a). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Sabev.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012b). Türkiye'de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 145-158.
- Yüksel, İ. (2003). İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği). *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 21-38.
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.